

27/6/2011

ድጅታል ወያነ

አብዚ ቀረባ እዋን ብምኽትል ርእሰ ምምሕዳር ብሄራዊ ክልል መንግስቲ ትግራይ ዶክተር ደብረፅዮን አቢሉ አብ ማሕበራዊ ሚዲያ ንዝነጥፉ ተጋሩ ከም ተቓለስቲ ድጅታል ወያነ አፍልጦ ምሃቦም ይዝከር። ጉዳይ አድላይነት ድጅታል ወያነ አብ ትግራይ ቅድም ኢሉ አብ ዝተፈላለዩ ዋዕላታት ተላዲሉ እንተነብረ ‘ውን ብዙሕ ቆላሕታ እንተይረኽበ ድሕሪ ምፅናሕ ሐዚ ፈረንጂ “Fads” ወይ ከዓ “Buzzword” ኢሎም ብዝገልፅዎ ብርኪ አብ ማሕበራዊ ሚዲያ ብዝነጥፉ ተጋሩ ተደጋጊሙ እንትልዓል ይስማዕ ኣሎ። ኾይኑ ግን ኣምር ድጅታል ወያነ ብዝተፈላለዩ ሰባት ብጣዕሚ ዝተረሓቀ ትርጉም ከወሃቦ ጀሚሩ ኣሎ። ገሊኦም ከምናይ ተጋሩ ማሕበራዊ ሚዲያ ኣክቲቪስታት ስያመ እንትወስድዎ፣ ካልኣት አብ ማሕበራዊ ሚዲያ ንዝነጥፉ ናይ ህወሓት ካድረታት መፀውዒ ይገብርዎ ኣለው። ካብዚ ወፃኝ ሳልሳይ ወያነ ምስዝብል ሓሳብ እንትተኣሳስርዎ ገሊኦም ድማ ምስ ሳይበራዊ ሓይሊ አተሓሒዞም ይትርጉምዎ ኣለው።

አብ ባህልና ከምዚኦም ዝኣመሰሉ ኣምር ዝገልፁ ቃላት ወይ ከዓ ፅምዲ ቃላት ካብ መራሕቲ ክስምዑ እንተለው ደግማዊ ብዝኾነ መንገዲ አብ ጥቕሚ ስለዝውዕሉ ፍረ ነገሮም እንተይተፈለጡ በርዒኖም እንትጠፍኡን መቀላለዲ ኮይኖም እንትተርፉን ዝተለመደ እዩ። ኣምር ድጅታል ወያነ ውን ዕፃ እቶም ቀዳሞት ምእንቲ ከይገጠሞን **ንሙሉእ ሓርነታዊ ምንቅስቃስስ ተጋሩ ክጠቅም** ብዝኾነልል መንገዲ አብ ረብሓና ምእንቲ ክነውዕሎን ሙሉእ ትሕዝትኡ ንምርዳእ ክንፅዕር ይግባእ። ስለዝኾነ ውን ዲጂታልወያነ እንታይ እዩ? ካበይ መፃኡ? ምስ መሬት ዝሓዘ ኣካላዊ (Physical) ወያነ ዘለዎ ሓድነትን ኣፈላላይን እንታይ እዩ? ባህሪያቱን ክፍልታቱን እንታይ ይመስሉ? ንምንታይ ይካየድ? ከመይ ይካየድ? ብመን ይካየድ? እንታይ ዓይነት ሃፍቲን ምውፋርን ይጥቀም? ወዘተርፈ ዝብሉ ሕቶታት ክንምልስ ክንፍትን ይግባእ። በዚ መሰረት እዚ ዝስዕብ መበገሲ ሓሳብ ቀሪቡ ኣሎ።

ድጂታል ወያነ እንታይእዩ?

አብ ናይ ሓበሬታ ቴክኖሎጂ (IT) ፅሑፋት ከም ኢንተርኔት፣ ብሎክ ቸይን፣ ቢግ ዳታ፣ ኣርተፍሻል ኢንተለጀንስ ማሸን ለርኒንግን ካልኣትን ዝኣመሰሉ ፍርያት ልዑል ቴክኖሎጂ Digital revolution ብዝብል እንትግለፁ ዝተለምደ ኣበሃህላ እዩ። ትርጉም ዲጂታል ሪቮሎሽን ሓደ ዓይነት ትርጉም ዘይብሉ እንተኾነ ውን ስግግር ኢንዱስትሪያዊ ማሕበረሰብ (Industry based society) ናብ ሓበሬታን ፍልጠትን መሰረት ዝገበረ ማሕበረሰብ (Knowledge based society) የመልክት። እዚ ስግግር ኩለመዳያዊ ማሕበረሰባዊ ሂወት ናይ በዙሓት ረቓሒታት ፅምዶታት ውፅኢት ምኻኑ

ዘይዝንጋዕ ሓቂ እንተኾነ ውን ናይሓበሬታ ቴክኖሎጂ (IT) ሞተርን ሕመረትን ናይቲ ለውጢ ተጌሩ እዩ ዝውሰድ። ከምውፅኢት ናይዚ ሪፖርትን ድማ ልዕሊ 80% ናይ ዝማዕበሉ ሃገራት ማሕበረሰባት ዕለታዊ ሂወት ኣብ IT ክምስረት ምግባሩ፣ ዓለማዊ ምትእስሳር ምፍጣሩ፣ ኣብ ሕርሻን ኢንዱስትሪን መሰረት ዝገበሩ ብርኪ ምዕባላ ወዲሰብ ዝተሃነፁ ፍልስፍናታት ናይአሰራርሓ ስርዓታት ኣተሓሳስባታትን ባህሊታትን ኣፍሪሱ ብሓዱሽ ምትክኡ፣ ከምኡ ውን ኣብቲ ናይ ድጂታል ሪፖርትን ላዕለዎይ ናይ መሳለል ብርኪ ዘለው 1% ናይ ዓለምና ሃፋትም ልዕሊ ፍርቂ% ሃፍቲ ዓለም ኣብ ኢዶም ንክጭብጡ እውን ዘኸኣለ መስርሕ (Phenomenon) ምፍጣሩ ግሁድ ሓቂ ኮይኑ ኣሎ።

ድጅታል ሪፖርትን ንኹሎም ህዝብታት ዓለም ዝጠቕም ዕድላት ሓዙ እንተመፀ ውን ብቐንዱ ብናይ ምዕራብ ሃገራት ብፍላይ ድማ ብኣመሪካ ህንደሳ ዝመፀን ይምራሕ ዘሎን ምስምኻኑ ተተሓሓዙ ናይ ሓዱሽ ባዕዳዊ መግዛእቲን ዓለማዊ ቁፅፅርን መሳርሒ ኮይኑ ውን የገልግል ኣሎ እዩ። ከምሳዕቤን ውን ናይ ዓለምና ሃገራት ብፒራሚዳዊ ንድፊ እንትግለፁ ኣብ ናይ ገራሒ፣ ተኸታሊን፣ ተገራሒን ረድፊ ክቕመጣ ብምግባር እቲ ዝፀንሐ ኣፈላላይ ገፊሑ ክቕፅል ጌርዎ ኣሎ። በዚ መሰረት ኣመሪካ ኣብቲ ዝለዓለ ናይቲ ዲጂታል ሪፖርትን ጫፍ ዝተቐመጠት እንትኾን ናይዚ ሓዱሽ ዓለም ምግራሕ ተራ ትግወት ኣላ። ቻይና፣ ህንዲ፣ ካናዳ፣ ኣውስትራልያን ኣውሮፓን ኣብቲ ማእኸል ፒራሚድ ዝስለፉን ተኸተልቲን እንትኾኑ ሃገራት ኣፍሪካ፣ ላቲን ኣመሪካ፣ ኤስያን ማእኸላይ ምብራቕን ድማ ኣብቲ ሰረት ፒራሚድ ብተገራሕነት ተቐጫጦም ኣለው።

ኮይኑ ግን ኣብ ሞንጎ እቶም ተገራሕቲ ባዕሎም ከቢድ ዝኾነ ጋጋት ኣሎ። ንኣብነት ካብ ኣፍሪካ ኣሰላልፋ ሃገራት ቀርኒ ኣፍሪካ እተን ዝድሓራን ብተገራሕቲ ውን ዝግረሓን እንትኾና ኢትዮጵያ ድማ ብድጅታል ሪፖርትን ዓይኒ ናይተን ዝደሓራ ድሕርቲ ሃገር ኮይና ትስለፍ። እዚ ማለት 100% ሂወትና ኣብ ድሑር ሕርሻ ከምኡ ውን ልማዳዊ ንግዲ ዝምስረት፣ መሬትን ቁሳዊ ንዋይን ከም ሕመረት ፍልፍል ሃፍቲ ዝቐፅር መንግስትን ሕብረተሰብን ዝወነነ፣ ናይ ህልውና (Survival) ሕቶ ዘይመለሰ፣ ንወረን ነበረያ ነበረን ዝለዓለ ጠመተ ዝህብ ኣግራርያን ስርዓተ ኢኮኖሚን ባህልን ዝገዝኦ ከምኡ ውን ብህዝቢ ዘይግራሕ ድሑር ስርዓተ ምሕደራ ዝሰረተሉ ሃገር እዩ። ስለዚ ድጅታል ወያነ እንትንብል ከለና ነዚ ኣብ ላዕሊ ዝተቐመጠ ሓሳብ ከም ዓውዳዊ መነፅር ወሲድና ክንምርምርን እንታይ ማለትና ምኻኑ ናይ ሓባር መረዳድኢ ቋንቋ ክነማዕብልን ካበይ ተበጊስና ናበይ ከምንኻይድ ሓባሪ ኣንፈት ክነቕምጥን ይግባእ።

ድጅታል ወያነ ናይ ክልተ ኣምራት ፅምዶ ጥሙር ገላፂ ሓሳብ እዩ። ከም ሓደ ጥሙር ኣምር ንምርዳእ ከዓ ፈለግ ናይ ሕድ ሕዶም ትርጉም ክንርዳዳእ ኣለና። ስለዝኾነ ናይ ድጅታልን ወያነን ኣምራት በዚ ዝስዕብ በቢተራ ቀሪቡ ኣሎ።

ዲጂታል እንታይ እዩ?

ድጅታል ዝብል ኣምር ንምግላፅ ዝተፈላለዩ መልሲ ክኾመጥ ይኽእል እዩ። ብጥቕሉሉ ከዓ ዲጂታል ናይ ሒሳባዊ ቀመር (Competing) ቃል እዩ ኢልካ ምግላፅ ይክኣል እዩ። ኮይኑ ግን ናይዚ ቃል ስረ-መሰረታዊ ኣመኣፅኣ ብኣውሮፓውያን ኣቆፃፅራ ካብ 1930-1940ታት ጀሚሩ ምስምፍጣር ኮምፒውተርን ኮምፒውቲንግን ዝተበጋገሰ ምኻኑ ይግለፅ። እዚ ማለት ውን እቲ ቅድም ክብል ማለት ውን ምስ ምፍብራኽ ኤለክትሮኒክስ ተኣሳሲሩ ዝመፀ ቀፃሊን ልጉብን መልክዕ ሞጎዳዊ ፀዓት (Analog wave energy) ዝጥቀም ፍርያት ቀመራዊ መሳርሕታት ብክልተኣዊ ሰየምቲ ቁፅርታት (Binary numbers) ማለትውን ብዐን 1ን ዝኾምሩ ኮምፕውተራዊ ባእተታት (Chips & microprocessors) ምስ ምፍልሳፎም ተኣሳሲሩ ዝመፀ ምኻኑ የርኢ። ብካልእ ገፁ ብኣውሮፓውያን ኣቆፃፅራ ኣብ ከባቢ 1948 ኣቢሉ Alan Turingን Alonnzo Cherchን ዝተብሃሉ ናይ ሒሳባዊ ቀመር ልሂቃን ሓፈሻዊ ዝኾኑ ናይ ቀመር ንድፍታታት ኣለውዶ? ዝብል ሕቶ ንምምላስ ኣብ ዝገበርዎ መፅናዕቲ እወ ዝብል መልሲ ሃቡ። በዚ መሰረት Alonnzo ላምዳ ካልኩለስ ተባሂሉ ዝፀዋዕ ሒሳባዊ ፋንክሽን እንትረክብ Alan ድማ ንዲጂታል ኣምር ዓንዲ ኮይኑ ዘገልግል ዘሎ ቱሪንግ ማሽን ተባሂሉ ዝተሰየመ ንድፊ ረኺቡ። ስለዝኾነ ኣብዚ እዋን ናይ Turing machine model ንድጅታል ምህንድስና መሰረት ኮይኑ የገልግል ኣሎ።

ዝተፈላለዩ ተመራመርቲ፡ ዓለምና ሰለስተ ምዕራፋት ቴክኖሎጂያዊ ምዕባለ ሓሊፋ ሓዚ ኣብቲ ራብዓይ ብርኪ ከምዘላ ይገልፁ። ንሳቶም ውን፡ ናይ ማይ ሃፈፋን ስነምድራዊ ፈሓምን (Steam engine & Coal) መሰረት ዝገብረ ሞተራዊ ዓቕሚ ከም ቀዳማይ ብርኪ፣ ምፍልሳፍ ኤልክትሪክን ኤለክትሮኒክን ከም ካልኣይ ብርኪ፣ ምፍጣር ኮምፒውተር ከም ሳልሳይ ብርኪ ምዕባለ እንትቐፀር፣ ሓዚ ድማ ናይ ድጂታል ወይ ከዓ ናይ ሓበሬታ ብርኪ (Digital or Information age) ኢሎም ይስይምዎ። እዚ ናይ ድጂታል ብርኪ ምዕባለ ኣብ ናይ ወዲሰብ ማሕበረ ቁጠባዊ፣ ፖለቲካዊ፣ ስነልቦናዊን ካልኣትን ምትእስሳራት ንዝነበረ ኣጠማምታን ደርማሲ ለውጢ ኣስዒቡ እዩ። ካብቶም ድጂታል ብርኪ ምዕባለ ዘስዓቦም ለውጥታት ውሽጢ ኣብ ናይ ተግባራት ክስተት/ተርእዮ ኣብ ናይ ግዝ ኣምር፣ ኣብ ስርዓተ ርክብ፣ ኣብ ቦታን ርሕቕትን፣ ኣብ ትርጉም ሉኣላውነት፣ ኣብ ስርዓተ ምሕደራ፣ ኣብ ትርጉም ሓይሊ(Power)፣ ኣብ ፍልፍል ሃፍትን ትርጉም ሃፍትን ዝመፁ መሰረታዊ

ዝላታት እቶም ውሑዳት እዮም። በዚ መሰረት ኣብ ድጂታል ዘመን ተግባራት ኣብ ውሽጢ ናይ ግዘ ማዕቕፍ እንትርኣዩ እንተለው ቅፅባታዊን ዓለማዊ ተፅዕኖን ይፈጥሩ። ስለዝኾነ ድማ ሳዕቤኖም ንምትንባይ ኣፀጋምን ውስብስብን ኮይኑ። ስርዓተ ርክብ ዓለማዊ ኮይኑ። ከም ውፅኢት ድማ ዓለማዊ ዕደጋን ሰንሰለት ንግዳዊ ምትእስሳርን (Value chain) ገዛኢ ኮይኑ። ናይ ባህሊን ስነ-ሓሳብን ምርጻም ንልቢቱ ወዘተርፈ። ቦታን ርክቕታን ትርጉም ናብ ዘይብሉ ብርኪ ወሪዶም። ወሰንን ጂኦግራፊያዊ ሓፁርን ፈሪሱ። ትርጉም ሕዱር ሉዓላውነት ተቐይሩ። **ዳታን ሓበሬታን ከም ቀንዲ ናይኩሎም ሃፍትታት ፍልፍል ዝጥቀም ስርዓተ ዕዳጋን ኢኮኖሚን ተፈጢሩ።** ምስ ምምሃዝ ናይ ኣርተፍሻል እንተለጀንስ፣ ባዮቴክኖሎጂ፣ ሮቦቲክስን፣ ሰለስተ ኩርናዕ ሕትመትን ተኣሳሲሩ ኣብ ስርዓተ ማእቶት ተራ ወዲሰብን መሰረታዊ ለውጢ የምፅእ ኣሎ። **ፍልጠትን ጥበብን እቶም ቀንዲ ናይ ሓይሊ መዐቀኒ ኮይኖም።** ብድምሩ ድጅታል ሪፑሎሽን ምውናን ጉልበትን ቁሳዊ ሃፍቲን ከም ቀንዲ መዐቀኒ ሓይሊ ዝጥምት ብርኪ ምዕባለ ወዲሰብ ፍልጠትን ጥበብን ከም ፍልፍል ሓይሊ ዝርኢ ብርኪ ክንበፅሕ ኣኽኢሉ።

ካብዚ ብምብጋስ እቲ ዲጂታል ዝብል ኣምር ብቐንዱ ምስቲ ናይ ሳልሳይን ራብዓይን ብርኪ ምዕባለ ዝተኣሳሰረ ኮይኑ ንረኽቦ። ናይ ዲጂታል ኣምር ምስ ምዕባለ ኤለክትሮኒክሳዊ ቴክኖሎጂ ተኣሳሲሩ ዝጎልሀ እንተኾነ ውን ስረመሰረቱ ኣብኡ ጥራሕ ወሲንካ ምርኣይ ናብ ግጉይ መደምደምታ የብፅሕ። ስለዝኾነ ውን ምስ ኣመፃፅ ስልጣን ህዝብታት ዓለም ዘለዎ ምትእስሳር ብመፅዕቲ ተደጊፍካ ምምርማር የድሊ። ዝተፈላለዩ ታሪካዊ ፅሑፋትን ክውንነትን ከምዘረጋግፁዎ ኣብ ናይ ደኣማትን ኣክሱማዊ ስልጣንን ዝማዕበሉ ቀመራዊ ሒሳባት፣ ስነቋንቋታት፣ ናይ **ግዘ ኣቆፃፅራን ያለታዊ መድገምያን** ተጋሩ ከምኡ ውን ኣብ ማእኸላይ ምብራቕ ተፈጢሩ ዝበሃል **ኣልጀብራን** ናይ ቻይና **ኣባከስ** ዝተብሃለ ቀመርን ዲጂታል ዝብል ኣምር ንክፍጠር መሰረት ምኻኖም ኣየጠራጥርን።

ኣብዚ መዋእል ውፅኢት ስርዓተ ዲጂታል ዝኾነ ኮምፒውተር ንኹለመዳያዊ ኣነባብራ ወዲሰብ ዝልውጡ ቴክኖሎጂታት ንክምህዝ መርዓት ዓይኒ ኮይኑ ዘገልግል ዘሎ እንትኾን ብፍላይ ድማ **ሓበሬታ ንምእካብ፣ ንምትንታን፣ ንምትሕልለፍ፣ ንምዕቓርን፣ ዳታ መሰረት ዝገበረ ውሳኔ ንምሃብ** ዘገልግሉ ትሕተ ቅርፅታትን ስርዓታትን ንምፍጣር ንምጥቃምን ንምምሕዳርን ሕመረት እዩ። ኮይኑ ግን ኣብዚ ልቢ ኢልና ክነስተውዕሎ ዝግባእ ሐደ ሓቂ ኣሎ። ንሱ ውን ናይ ዲጂታል ኣምር ካብ ጋህዲ ዓለም (Analogue world) ወፃኢ ክነብር ዘይኽእል ምኻኑ እዩ። ዲጂታል ማለት ናይ ጋህዲ ዓለም (Analogue world) ወካሊ (Representation) እምበር ባዕሉ ክኢሉ ዝነብር ኣምር ኣይኮነን። ስለዚ **ድጂታል ማለት ኣኖሎግ ተግባራትን ክውንነትን ብዝቐለለ ናብ ኤለክትሮኒክዊ መስርሕ ንምስግጋርን ብኤለክትሮኒክዊ መንገዲ ንምምዝማዝን ዝጠቐም ኣምር እዩ።** ከምኡ ውን ዳታ

ከም ቀንዲ ሓይሊ ዝጥቀም ናይ ወዲስብ ብርኪ ምዕባለ ንምግላፅ ዘገልግል ዘሎ ኣምር እዩ። በዚ ምክንያት ውን እዩ ኣብ ሞንጎ ጋህዲ ዓለምን ዲጂታል ዓለምን ዘይነፃፀል ህልውና (Dual existence) ኣሎ ኢልካ ምድምዳም ዝከኣል።

ወያነ እንታይ እዩ?

ወያነ እንታይ እዩ? ካበይ መጺኡ? ዝብል ሕቶ ንምምላስ ምፅዓር ኣምር ዲጂታል ወያነ ንምርዳእ ዳርጋ እምኒ ኩርናዕ ምንባር እዩ። ብልሙድ ቁፅሩ ኣብ ዘይንዓቕ ሰብ ወያነ ሪቮሎሽን (ዓመፅ) ምስዝብል ቃል ዝተኣሳሰረ ርድኢት ይንፀባረቕ እዩ። ብፀላእቲ ህዝቢ ትግራይ ድማ ዓማጺ ወይከዓ ሽፍታ ብዝብል ኣተረጎገኹም ኣብ ጥቕሚ ከውዕልዎ ነስተውዕል። ኮይኑ ግን ወያነ ማለት ምስ ናይ ተጋሩ ኣእምሮ፣ ስነልቦና፣ መንፈስን/ስፕሪትን ኣካልን ዝተኣሳሰረ ብሓደ ቻል እዙይ ማለት እዩ ኢልካ ምግላፅ ዘይከኣል ረዚንን ዓሙቕን እወንታዊ ትርጉም ዝሓዘ ኣምር ኮይኑ ንረኽቦ። ናይ ወያነ ትርጉም ንምርዳእ ታሪኻዊ ድሕሪ ባይትኡ ምፅናዕ ከድልየና እዩ።

ወያነ ናይ ኣሸሓት ዓመታት ዕድመ ዘለዎ ምስመንነትና ዝተኣሳሰረ ኣምር እዩ። ወያነን ወያናይ እሴታትን ተጋሩ ምስ ናይ ደኣማትን ኣኽሱማዊን ስልጣነታት ተኣሳሲሩ ዝበቐለን ነቶም ስልጣነታት ዝፈጠረን ሓይሊ እዩ። ስለዝኾነ ውን ናይ ፅሑፍ ቋንቋ፣ ጥበብ ማሕረስ፣ ስነ ኪነን ህንፃ፣ ስነ ኪነን ዜማ፣ ስነ ምሕደራ፣ ናይ መርከብ ምህንድስና ወዘተርፈ ቴክኖሎጂታት ተማሂዞም ንዓለም ክነበርክት ክኢልና። እቲ ቅድሚ 10ይ ክፍለ ዘመን ዝነበረ ወያነ ብቐንዱ ናይ ቴክኖሎጂ ወያነ ተባሂሉ ክግለፅ ይኽእል እዩ። ድሕሪ ውድቀት ኣክሱም ኣብዞም ዝሓለፉ 800 ዓመታት ናይ እስጢፋኖሳውያን ምንቅስቃስ ሓዊሱ ዝተፈተኑ ወያነታት ግን ብትሕዝትኦም ፀረ ዝንቡዕ ማሕበረሰባዊ ርክባት ነይሮም።

መምህር ገረኺዳን ደስታ “ኣዲ ዮሃንስና ኣዲ ምንሊክ” ኣብዝብል ብ2010 ዓም ኣብዘሓተምዎ መፅሓፎም ይላቕ ዝበሃል ወዲ ራእሲ ስዩም ድሕሪ ናይ ዓድዋ ፀረ ናይ ጣልያን ሓይሊ ኩናት ኣብ ተጋሩ ዝበፀሐ ግፍዕን ናይ ህዝብታት ትግራይ ትግራኚ ምምቕቻልን ብምቕዋም ወያነ ኢሉ ዓሚፁ ከምዝነበረን ብሽርሒ ወላዲኡ ራእሲ ስዩምን ገዛእቲ ሸዋን ከምዝተገደደፀን ይሕብሩ። ብካሳ ሃይለማርያም ረዳ ተፃሒፉ ብ2010 ዓም ኣብ ዝተሓተመ “ገረብዓረና ወያነ ትግራይ ካብ1933-1933 ዓም” ዝብል ኣርእስቲ ኣብዘለዎ መፅሓፍ ብመራሒ ቀዳማይ ወያነ ዝነበሩ ሃርበኛ ብላታ ሃይለማርያም ኣንድበት “ወያነ ማለት ዋይ ኣነ ካብ ዝብል ኒሕን ሓቦን ዝነቐለ ሕራነ እዩ እምበኣር ወያነ ዝበልናዮ። እዚ ቃል እዚ ድማ ዋላ ክምዙ እንገብሮ ዘለና ኩሉ ዓዲ ተኣኻኺቡ እኳ እንተዘይወሰነ፣ ካብ ጥንቲ

ካብ ቀዳሞት ወለድና አትሒዙ ብውልቀን ምስ መሓዙቶምን እናኾኑ ንዝበፀሐም በደል መግለጺ እምቢታ እዩ ነይሩ። ” ኢሎም ገሊኦምዎ ኣለው። ብናይ ይሃርበኛ ብላታ ሃይለማርያም ኣገላልፃ ወያነ ማለት እምቢታ፣ ሕራነ ኒሕን ሓቦን ፀረ ወፅዓ እንትኾን ካብ ቐደም ጅሚሩ ዝነበረን ብግዘ በዝሒ ብመጠንን ዓይነትን እናማዕበለ ዝመፀ ኣምር ምኻኑ የረጋግፅ። ካልኣይ ወያነ እውን እንተኾነ ንኣማኢት ዓመታት ብህዝቢ ትግራይ ፍትሕን ርትዕን ንምንጋስን ስልጣንኡ ንምቕፃልን ናይ ዘካየዱ ተጋድሎ መቐፀልታን እቲ ዝማዕበለ መግለጺን እዩ ነይሩ ኢልካ ምቕማጥ ይከኣል። ካልኣይ ወያነ ብትሕዝትኡ ከም ቀዳማይ ወያነ ፀረ ብሄራዊ ዕብላላን ደርባዊ ወፅዓን ዝተኻየደን ዕዉትን ወያነ ነይሩ። ኻዕወት ናይ ምክኣሉ ምሽጥር ካብ ቀዳማይ ወያነ ብዝግባእ ተማሂሩ ብዝበለፀ ውዳቦን ኣንፈትን ክምራሕ ስለዝኸኣለ እዩ ነይሩ።

ወያነ ፀረ ጭቆና ዝኾነ፣ ቁፅሪ ኣሰያይማ ናይቶም ወያነታት ብዘየገድስ ካብ ታሪኽ ወያነ ተጋሩ ኣርባዕተ ትምህርታት ምቕሳም ይከኣል እዩ። ንሳቶም ውን ምውርራስ (ቀፃልነት)፣ ምዕባለ (ምምሕያሽ)፣ ሱርባተኽ ለውጢ (ዝላ)፣ ንፁር ሽቶታት ምውሓስን እዮም። እዚ ማለት እቲ ቀፂሎ ዝመፀእ ወያነ ብትሕዝትኡ ናይቲ ዝቐደመ ወሪሱ ግን ከዓ ካብ ድኻመት ናይቲ ዝቐደመ ተማሂሩን ምክያዱ፣ ብወያነ ዝለዓሉ ሕቶታት መሰረታዊ ለውጢ ዝጠልቡን ሽቶታቶም ድማ ማሕበረሰባዊ ሓርነት ምርግጋፅ ምኻኖም ምዕዛብ ይከኣል።

ስለዚ ብሓፈሻዊ ኣገላልፃ ወያነ ማለት ቴክኖሎጂያዊን ሕብረተሰባዊን ዝላታት ንምምፃእ ዝካየድ ማሕበረሰባዊ ምንቅስቓስ እዩ ኢልካ ምቕማጥ ይከኣል እዩ። ወያነ ገስጋሳይ ፍልጠትን ጥበብን፣ እውንታዊ ሕራነ ንለውጢ፣ ሕብረተሰባዊ ምንቅስቓስ ንፍትሒ፣ ንምዕባለ፣ ንማዕርነት ኮታስ ንኹለ-መዳያዊ ሓርነት ዝገስግስ ሓይሊ እዩ ኢልካ ምቕማጥ ይከኣል። ወያናይ፣ ወያኒት፣ ዝወየነ፣ ዝወየነት ማለት ውን ገስጋሳይ፣ ናይ ሓርነት ተጋዳላይ፣ ንባዕሉ ካብ ባርነትን ድሕረትን ሓራ ዝወፀ፣ ሓቦኛ፣ ዝሓረነ፣ በይዛ ህዝቡ ዝስዋእ ተቓላሳይ ወዘተርፈ ብዝብል ክቕመጥ ይኸእል እዩ።

በቱይ በለ በቲ ግን ወያነ ምስ መንነትና ዝተኣሳሰረ ናይ ተጋሩ social construct እዩ። እዚ ሕብረተሰባዊ መንድቕ ሓሳብ (Social construct) እዚ ግን ወድዓውን ባዕላውን ትሕዝቶ ኣለዎ። እቲ ወድዓዊ ትሕዝትኡ ምስ ስርዓታት ተኣሳሲሩ ዝግለፅ ግዳማውን ውሽጣውን ዘይምዕሩይ ማሕበረ-ፖለቲካውን ፖለቲካዊ-ቁጠባውን (Socioeconomic & political economic) ርክባት ዝፈጠሮ ድሕረት፣ ከርፋሕ ናብራ፣ ድኻነትን ጭቆናን ዝወልዶ ናይ ሓፋሽ እምቢታ እንትኾን እቲ ባዕላዊ ትሕዝቶ ድማ ነቲ ወድዓዊ ኩነታት ንምልዋጥ ዝቐረፀ ዝወየነ መሪሕነት ምህላው የንፀባርቕ።

ድጅታል ወያነ

ካብዚ ቐዲሉ ዲጂታል ወያነ እንታይ እዩ? ባህሪታትን ክፍልታትን ዲጂታል ወያነ እንታይ ይመስሉ? ንምንታይከ ኣድለየ? ከመይ ይካየድ? ብመን ይካየድ? ዝብሉ ሕቶታት ብሓፀርቲ ኣገላልፃታት ክቐርብ እዩ። እንታይነት ድጅታል ወያነ ብዝተፈላለዩ ሰባት ዝተፈላለዩ ትርጉም ክወሃቦ ይኽእል እዩ። በዚ ፅሑፍ መንፅር ግን ካብዚ ኣብላዕሊ ዝተገለፀ ሓሳብ ብምብጋስ ሓፈሻዊ ትርጉምን ትሕዝቶን ድጂታል ወያነ ምርዳእ ይክኣል እዩ። **ዲጂታል ወያነ ብመሰረቱ ዳታ፣ ሓበሬታን ፍልጠትን ዝገርሖ ኩለመዳያዊ ሕብረተሰባዊ ሓርነት ንምርግጋፅ ዝካየድ ምንቅስቓስ ክበሃል ይኽእል።** ከምቲ ኣብላዕሊ ዝተገለፀ ወያነ ዝካየድ ምዕባለ ዝዓገተ ዘይምዕሩይ ሕብረተሰባዊ ዝምድና፣ ስርዓትን ባህሊን ኣፍሪስካ ብገስጋሳይ ስርዓት ንምቕያር ከምኡ ውን ብቴክኖሎጂ ናብ ዝለዓለ ናይ ስልጣን ብራኽ ንምብፃሕ እዩ። ስለዝኾነ ዲጂታል ወያነ መሬትን ድሑር ማሕረስን መሰረት ካብ ዝገበረ፣ ኩለመዳያዊ ሂወት ሓበሬታን ቴክኖሎጂን መሰረት ናብ ዝገበረ ብርኪ ምዕባለ ዝላ ናይ ምርግጋፅ መስርሕ እዩ። ብኻለእ ኣበሃህላ ንቕድሚት ከይንስጉም ሓኒቕ ዝሓዘና ድሑር ወድዓዊ ኩነታት ኣሎ። ነዚ ድሑር ወድዓዊ ኩነታት ዝፈንፈነ ስለዝኾነ ድማ ክቕይር ዝሓረነ (ዝወየነ) ሓይሊን መሪሕነትን ኣሎ ማለት እዩ።

ድጅታል ወያነ ብውሑዱ **ሓሙሽተ ባእታታት ኣጠሚሩ ይሕዝ። ንሳቶም ውን ዳታ፣ ትሕተቅርፂ፣ ናይ ምሕደራ ስርዓታት (Systems)፣ ብሉፅ ሓይሊን (Talent) ሕብረተሰባዊ ባህሊን እዮም።** ኣብ ድጅታል ወያነ ዳታ (ሓበሬታ) ሞተርን ፓወርን እዩ። ንኹሉ ዓይነት ናይ ዝላ ምንቅስቓስ ዳታ ከም ነዳዲ የገልግል። **ኣብ ድጅታል ወያነ እቲ ቀንዲ ሃፍቲን ሃፍቲ ዝፈጥርን ዳታ እምበር ገንዘብ ወይ መሬት ኣይኮነን።** መሬትን ካፒታልን ናብ ሃፍቲ ዝልውጥ ውን ዳታ እዩ። ኣብ ሉሰሉስን ትርጉዐን ሓይሊ ዝጥቀሙ ኩናታት እውን ዳታ ከም ጥይትን ሮኬትን ኮይኑ የገልግል። ዳታ ምቁፅፃርን ምጥቃምን እቲ ቀንዲ ዓቕሚ እዩ። ስለዝኾነ ዳታ ምእካብ፣ ምዕዳን፣ ምትንታን፣ ምትሕልላፍ፣ ንውሳኔ ምውዓልን መሊስካ ንምጥቃም ምዕቓርን ከም ቐንዲ ስራሕ ከይዲ ይወስድ።

እዚ ቐንዲ ስራሕ ከይዲ ዕውት ክኸውን ዝገብሮ ድማ ህላወ ትሕተ ቅርፂ ምስ ዝረጋገፀ እዩ። ስለዝኾነ ናይ ባዕልኻ ዝኾነ ዝርገሐ መርበብ ሓበሬታ፣ ማእኸላት ምዕቓር ሓበሬታን ከምኡ ውን ከምፒውቲይንግ ትሕተ ቅርፅታትን ምህናፅን ምውናንን ይጠልብ። ነዞም ትሕተ ቅርፅታት ብምውዳድ ንዳታ ናብ ፍልጠት ንምቕያር ድማ ሕሳባዊ ቀመራት ዝጥቀሙ ከም ኦፐሬቲንግ ሲስተምን ዓብዩ ዳታ ኣናሊትክስን ዝመሳሰሉ ናይ ምሕደራን ትንተናን ሶፍትዌር ስርዓታት ዓቕሚ ምህናፅን ምጥቃምን ይሓትት። ብኣውርኡ ድማ ነዞም ኩሎም ዝተገለፁ ዓቕምታት ዝሃንፅን ዝጥቀምን ብሉፅ ሓይሊ ሰብ (digital talent force) ምድላውን ምውፋርን የድሊ። ኣብ መወዳእታ ድጅታል ወያነ ዘድሊ

ሕብረተሰባዊ ሓርነት ንምርግጋፅ እዩ እንይተኢልና ካብ ሕብረተሰባዊ ምንቅስቃስ ወፃኢ ዝረጋገፀ ሓርነት የለን ማለት እዩ። ድጅታል ወያነ ብሕብረተሰብ ዝካየድን ነቲ ሕብረተሰብ ሙሉሉ ዝጠቅምን መስርሕ ለውጢ እምበር ናይ ውሱናት ልሂቃን ስራሕ ክኸውን ኣይኽእልን። ሕብረተሰብ ኣብድጅታል ወያነ ወሳኒ ተዋሳኢ ክኸውን ዝኽእል ድማ እቲ ወያነ ዝጠልቦ ናይ ኣተሓሳስባ፣ ስርዓተ ማእቶትን ባህሊን ክዋረስ እንተኽኢሉ ጥራሕ ይኸውን። ስለዝኾነ ካብ ቁሳዊ ሃፍቲ ንላዕሊ ንዳታን ፍልጠትን ልዑል ዋጋ ዝህብ፤ ሰብ ርእሰ ደብሪ ኩሎም ነገራት እዩ ኢሉ ዝኣምን፤ ንመበቆላዊ ፍልጠትን ቴክኖሎጂን ከምኡ ውን ማሕበረተሰባዊ ሃፍቲ ህዝቢ ትግራይ ከም ቐንዲ መሰረት ስልጣን ጌሩ ዝወሰድ፣ ከምኡ ውን ዓለም ኣብ መበል 21 ክፍለዘመን ዝበፀሓቶ ልዑል ቴክኖሎጂ ምስናሃቱ ኣወሃሂዱ ዝጥቀም ሕብረተሰባዊ ቁመና ምህላው ወይ ድማ ንኽህሉ ምቅላስ እቲ ቁልፊ ጉዳይ እዩ።

እቲ ካልእ ጉዳይ ዲጅታል ወያነ ኣበየናይ ዓውዲ ይካየድ ዝብል ሕቶ እዩ። ድጅታል ወያነ ብዙሓት ግንባራትን ዓውዲ ምንቅስቃሳትን ኣወሃሂድካ ዝካየድ ምንቅስቃስ እዩ። በዚ መሰረት እቶም ልሙዳት ናይ መሬት፣ ኣየር፣ ባሕሪን ህዋን ዓውድታት ከምዘለውዎ ኮይኖም ናይ ሳይበር ዓውዲ (Cyber domain) ውን ዝሓውስ እዩ። ስለዝኾነ ዲጅታል ወያነ ናይ ምናባውን ኣካላውን (Virtual & physical) ምንቅስቃሳት ኣወሃሂዱ እዩ ዝካየድ። እዚ ማለት ኣብ ክልቲኦም ምንቅስቃሳት ክህሉ ዝግባእ ምንባብ ኣገዳሲ ይኸውን። ንኣብነት ኣብቲ ግሁድ ዓለም ማለትውን ኣብ መሬት ዝካየድ ናይ ሕርሻ ማእቶት ኣብ ዝነበሮ እናሃለወ ኣብ ማሕበራዊ ሚዲያ ስለዝተነጥፈ ድጅታል ወያነ ክበሃል ኣይኽእልን። ድሑርን ንምዕባለ ዓጋትን ሕግታትን ቢሮክራሲን ላዕለዋይ ቦታ ኣብ ዝተቐፀፀሉ ኩነታት ዝኾነ ኣውቶሜሽን ስለዝተጠቐመ ዲጂታል ወያነ ክኸውን ኣይኽእልን። ስለዝኾነ **ድጅታል ወያነ ናይ ምናባውን ኣካላውን ዓለማት ምውዳድ ከይዲ ውን እዩ።** ክልቲኦም ንምውዳድ ድማ ባህሪያቶም ብዝግባእ ተንቲንካ ካብ ምርዳእ ይብገስ።

ባህርታት ዲጅታል ወያነ ብዙሓት እንተኾኑ ውን እዞም ዝስዕቡ **ሓሙሽተ ነጥብታት** ፍሉይ ጠመተ ዝወሃቦም እዩ። ፀፍሓዊ ምትእስሳር ዝፈጥርን ጉልበት ዘከፋፈልን፤ ሓበሬታ ከምፍልፍል ፀጋ ሓደጋን ዝጥቀም፤ ውስብስብን ቅፅበታዊን ምዕባለ ዝረኣየሉ፤ ናይ ወሰንን ርሕቕትን ሓፀራት ዘፍርስ፤ ደርማሳይ ከይዲ ዘተኣታቱ እዩ። ድጂታል ወያነ እቲ ቅድም ኢሉ ዝፀንሐ ናይ መንግስቲ ናይ ስልጣን ሞኖፖሊ ኣፍሪሱ ናብ ሓፋሽ የከፋፍል (Mass empowerment)፤ ተዋርዳዊ ኣወዳድባታት (Hierarchy) ብፀፍሓዊ (Lateral) ምትእስሳራት ይትክእ፤ ንጎናዊ ናይ ሓበሬታ ፍሰትን ተበግሶን ፈጠራን ሰፊሕ ዕድል ይህብ። ሓበሬታ ሕመረት ኩሎም ፀጋታትን ሓይልታትን ብኡ መጠን ከዓ ናይ ውድቀትን ባዕዳዊ ተፅዕኖ መሳርሕን ይገብር። ኩነታት ናይ ዝተወሰሰቡ ነገራት መግለጺን ቅፅበታውን ስለዝኸውን ብዝተለመዱ መተንተኒ መነፅራት ክትርዳእ የፀግም፤ **ንመስተጋብራዊ ከይዲ ትዕዘብቲን**

ቅልጡፍ ውሳኔ አወጣጥን ዝለዓለ ጠለብ የንብር። ሓንቲ ክስተት ክግመቱ ዘይኸእሉ ዓለማዊ ሳዕቤናት ስለተኸትሉ ኣብ ውሳኔን ስጉምቲ ኣወሳኦዓን ልዑል ጥንቃቄ ይጠልብ፤ ሓፁራት ስለዘፍርስ እቶም ዝፀንሑ ናይ ሉኣላውነት ናይ ዋንነትን ቁፅፅርን ከምኡ ውን ውልቃዊ ሂወት ዝምልከቱ ጉዳያት ከምብሓዱኸ ርኢኻ ናይ ፀወታ ሕግታት ምምምዕባልን ምጥቃምን ይሓትት። ፅኑሓት ፍልስፍናታት፣ ዓለማዊ ኣጠማምታትን ኣሰራርሓታትን ካብ መሰረቶም ስለዝፍትን ናይ ምድርማስ ባህሪ ኣለዎ።

ስለዚ ሓዚ ዲጂታል ወያነ ክንብል እንተለና **ካበይ ናብይ ኢና ማሕበረተሰባዊ ዝላ ክነምፅእ ንደሊ ዘለና? ሓበራዊ ስቓይና (Collective pain) እንታይ እዩ? እዚ ንምፍታሕ እቲ እስካብ ሓዚ ክካየድ ዝፀንሐ ወያነ ሓዚ ውን ብቕዕ ድዩ ወይስ ዕማሙ ኣብቂዑ እዩ? ድጅታል ወያነ ናይ ካልኣይ ወያነ ደጋፊ (complementary) ድዩ ወይስ ዓርሱ ዝኸኣለ መድረኻዊ ክስተት?** ኣብ ድሑር ስርዓተ ማእቶት ዘሎ (Agrarian society) ማሕበረሰብ ከመይ ኢሉ ዲጂታል ወያነ ይጠልብ? ዝብሉን ካልኣትን ቀፃልን ዓሙቕን ምይይጣት ዝጠልቡ ሕቶታት ከምዘለው ኣብ ግምት ብምእታው ናይ ዲጂታል ወያነ ኣድላይነትን ናብ ምግላፅ ክሰግር።

ኣብዚ መዋእል ንተጋሩ ድጂታል ወያነ ዝጠልቡ ሰለስተ ዓበይቲ ምክንያታት ኣለው።

1. ዒንኪልልን መቐሕ ድሕረትን ሰይርና ስልጣና ንምምላስ
2. ብሉፅነትና መዝሚዝና ኣብ ዓለማዊ ዕዳጋ ቦታና ንምርካብ
3. ግዳማውን ውሽጣውን ብድሆታት ንምስጋር ከም መዝለሊ ንምጥቃም

ተጋሩ ካብ ብራኽ ኣክሱማዊ ስጣን ካብ እንወርድ ካብ መበል13 ክፍለዘመን ጀሚሩ ንልዕሊ 800 ዓመታት ኣብ ዒንኪልል ኢና ንርከብ። በቢግዚኡ እቲ ዒንኪልል ሰይርና ንምውፃእ ዝገበርናዮም ፈተናታት ካብ መጠናዊ ለውጥን ግዚያዊ ዓወታት ምሕፋስን ዝዘለሉ ሙሉእ ዝላ ከረጋግፁልና ኣይክኣሉን። ኣብዘም ዝሓለፉ ኣርብዓ ዓመታት ብዘካየድናዮ ወያነ ብብረት ተደጊፉ ኣብርእሰና ተፃዒኑ ዝነበረ **ብሄራውን መስፍናውን ወፅዓ ስዒርና ናትና እንብሎ ስርዓት ክንተክል እንተኸኣልና ውን ካብቲ ዕንክሊል ስለዘይወፃእና ሕዚ ውን ኣብ ናይ ህልውናና ቀፃልነት ሓደጋ ገጢሙና ይርከብ።** ኣብዚ እዋን እዚ ገጢሙና ዝኒህ ፈተና ናይ ደገ ጥራሕ ኣይኮነን። እካ ደኣ እቲ ናይደገ ሓደጋ ሓይሊ ክረክብ ዝኸኣለ ናይ ውሽጥና ድኽመታት እዮም። እቶም ድኽመታት ውን ካብ ብርተዕና እዮም ዝብገሱ። ሰብ ስልጣን እናሃለና ስልጣናን መንነትናን ስለዝረሳዕና፤ ካብ ባዕልናን ዓለምን ናይ ምምሃር ዓቕምና ስለዝወረደ፤ ዓበይቲ እናሃለናን ምስ ዘይነፅፍ ሃፍትናን ንባዕልና ኣንኢስና ስለ እንርኢ ብሓፈሻ ካብ ውሽጢ ናብ ደገ ናይ ምጥማት ኣክሱማዊ እሴትና ደርቢና ካብደገ ናብ ውሽጢ ናይ ምጥማት ፓራዳይም ስለዝገዝኣና ኢና ኣብቲ ሓዚ ዘለናዮ ብርኪ ክንርከብ ዝኸኣልና።

አጠቃላይ ክርክ እንተሎ ንሕና መዋልዲ ቀዳሞት መታርፍቲ ዳሕረዎት ኢና። ካብዚ ዓንኬል ሰይፍና ክንወፅእ እንተኾይና ድማ ሰለስተ ነገራት ክንገብር ኣለና። ሓደ ሓቀይና ቃንዛ ክህልወና ኣለዎ። ካልኣይ ናብ ባዕልና ክንምለስ መበቆላዊ ፍልጠትናን ክብርታትናን ክነለሊን ኣብ ትግራዊይነት ዝተመስረተ ፍሉይነት ክንፈጥር ኣለና። ሳልሳይ ዲጂታል ወያነ ካብ ናይ ድሕረት ሙዓሙቕን ጉህምን ናብ ብራኽ ንምውፃእ ከም መንጠሪ (Leapfrogging) ክንጥቀመሉ ኣለና።

እቲ ካልኣይ ምኽንያት ናይ ብሉፅነት ምምዝማዝ ጉዳይ እዩ። ተጋሩ ኣብዚ ናይ ሓበሬታ መዋእል (Digital age) ዘለው ዕድላት መዝሚዝና ክንወፅእ እንክእል ብሉፅነትና (competitive advantage) ኣለሊና ክነልምዕን ብኣግባቡ ክነዋፍርን እንተክኢልና። እቲ ብሉፅነትና ክፈጥር ዝክእል ሓይሊ ድማ ንኣሸሓት ዓመታት ዝተሃነፁ እወንታዊ ክብርታትን ማሕበረሰባዊ ሃፍትታትን ተጋሩን ነዚኦም ዝወነነ ብኻልእ ኣበሃህላ ዝወየን ሓይሊ ሰብናን እዩ። ስለዝኾነ እቶም ተቐቢሮም ወይከዓ ብጠቐራት ባዕዲ ተሸፊኖም ዘለው መበቆላዊ ፍልጠታት፣ እሴታትን ቴክኖሎጂታትን ተጋሩ ብልዑል ቴክኖሎጂ ተሓጊዝና ናብ ፍርያታትን ኣገልግሎታትን ብምልዋጥ ናብ ዕዳጋ ክነቕርቦም ኣለና። እዚ ክንገብር ምስ እንክእል መንነት ትግራዊይነት ኣብ ድጅታላዊ ዓለም ምዕቃብን ኢሉ ውን ኣብ ምትእስሳር ዓለማዊ ዕዳጋ ፍሉይነት ክንፈጥርን ንክእል። ነዚ ድማ እቲ ሐዚ ዝጊህ ናይ ሓበሬታ ፀልማት (data/information darkness) ምግላህ ይሓትት። ስለዝኾነ ድጅታል ወያነ ምክያድ መድረኻዊ ሕቶና ይኸውን።

እቲ ሳልሳይ ምኽንያት ካብ ብድሆታት ምፍሻል ኣንፃር እንትረክ እዩ። ተጋሩ ሐዚ ገጢሞምና ዘለው ብድሆታት ብቐንዱ ህልውናና ምስምቕፃል ዝተተሓሓዙ እዮም። ኣብ ህልውናና ዘንፀላለወ ሓደጋ እንትንብል ኣብ **ህዝብናን መሬትናን** ዘነፃፀረ ሓደጋ ርዱእን እቲ ሓደ መልክዕን እንትኾን **ኣብ ክብርታትናን መንነትናን ዘነፃፀሩ ብድሆታት** ድማ እቲ ካልእ መልክዕን ዝኸፍኦ ሓደጋን እዩ። እቲ ካልኣይ ሓደጋ ንዘመናት ብስውርን ብግልፅን ክካየድ ዝፀንሐ ሐዚ ከዓ ብውፅኢታት ድጅታል ተሓጊዞ ተበኣኢሱ ዝቐፀለ ግን ድማ ንመኸትኡ ቆላሕታ ዘይሃብናዮ እዩ። እዚ ፈተና እዚ ብመሰረቱ ብመንገዲ ናይ ሓበሬታ ኩናት ዝፍፀም ዝፀንሐን ዘሎን እዩ። እቲ ኩናት ኣብ ምድኻም ስነልቦናን ስነ ኣእምሮን፣ ኣብ ምሽርሻር ክብርታት፣ እምነትን ባህሊን ከምኡ ውን ኣብ ምውቃዕ ፍልስፍናን ኣተሓሳስባታትን ተጋሩን ትግራዊይነት ዘነፃፀረ እዩ።

ብካሊእ ገፅ ድማ ጉዳይ ምግሃስ ናይ ተጋሩ ዳታ ሉኣላውነት ዝምልከት እዩ። እዚ ማለት ትግራይ ናይ ባዕላ ሳይበር (Cyber space) የብላን። ትግራይን ህዝቢ ትግራይን ዝምልከቱ እስካብ ሐዚ

ዝተኣከበን ዝእከብ ዘሎን ዳታ ካብ ቁፅፅር መንግስቲ ትግራይን ተጋሩን ወፃኢ እዩ ዝመሓደር ዘሎ። ከም ሳዕቤን ድማ ብሄራዊ ድሕንነት ትግራይ ንዝተፈላለዩ ናይ ሓበሬታ ኩናት መጥቃዕቲታት ቅሉዕ ኮይኑ ኣሎ። ስለዚ ድጅታል ወያነ ብሄራዊ ድሕንነት ትግራይ ንምርግጋፅ እውን እዋናዊ ጠለብ ኮይኑ ኣሎ። ድጅታል ወያነ ግድገታዊን ተደላይን (Necessary & Desirable) መድረኻዊ ሕቶ ካብኮነ ብመንን ከመይን ይካየድ ዝብል ሕቶ ዝምልከት ከምዝቐፅል ቀሪቡ ኣሎ።

ኣብላዕሊ ከምዝተገለፀ ድጅታል ወያነ ብህዝባዊ ምንቅስቃስ እዩ ዝካየድ። ስለዝኾነ ብመን ይካየድ ንዝብል ሕቶ ብኩሉ ዝወየነ ትግረዋይ ኢልካ ምቕማጥ ይከኣል እዩ። ይኹን እምበር ዝወየነ ትግረዋይ ብፍኑው መንገዲ ተርኡ ብዝግባእ ክፃወት ስለዘይክእል ውዳበታት የድልዮ እዩ። እቲ ውዳበ ግን ምናባውን ጋህዳውን፤ ከምኡ ውን ውናውን ዘይውናውን፤ ዝትንበይን ዘይትንበይን መልክዓት ዝሓዘ እዩ ክኸውን። ብዝኾነ መልክዑ ኣብቲ ምንቅስቃስ ዝሳተፉ ሓይልታት ዲጂታል ወያነ ብዙሓት እንተኾኑውን ቐንዲ ተዋሳእቲ (ናይ ድጅታል ወያነ ሰራዊት) ፣ ኣክኣልቲ፣ ደገፍቲን ተጠቀምትን ኢልና ክንምድቦምንክእልኢና።

ናይ ድጅታል ወያነ ዋና ተዋሳእቲ ኢልና እንሓስቦም ሓይልታት ናይ ልዑል ቴክኖሎጂ፣ ሳይበራዊ፣ ኪነጥበብን፣ ሚዲያን ኡንደስትሪታት፣ ዩኒቨርሲቲታትን ናይ ትምህርቲ ትካላትን፣ ናይ መፅናዕቲን ምርምርን ትካላት፣ እስካብ 30 ዓመት ክልል ዕድመ ዘለው መናእሰይን ዝፈጥርዎ ስነምህዳራት (Ecosystems) እዩ። ብኣክኣልነት ክስለፉ ዝክእሉ ሓይልታት ናይ ፖሊሲን ሕግን ማዕቐፍት ብምምቕቻው መንግስቲን ፖለቲካዊ ውዳበታትን፣ ናይ ፋይናንሳዊ ትካላትን ኡንደስትሪታትን፣ ናይ ርክብን ፀዓትን ትሕተ ቅርፅታትን እዮም። ደጋፋይ ተራ ዘለዎም ሓይልታት ድማ ካብቶም ኣብላዕሊ ዝተገለፁ ወፃኢ ዘለው ኩሎም ኡንደስትሪታት፣ ናይ ሃይማኖት ትካላት፣ ሲቪልን ሲቪክን ማሕበራትን፣ ዘይመንግስታዊ ትካላትን እዮም። ብተጠቀማይነት ዝስለፉ ብሓፈሻ ኩሎም ኣብ ሳዕሊ ዝተጠቐሱ ኣካላትን ኩሎ ማሕበረሰብን እንትኾን ብቐንዱ ግን መንእሰይ ሓረስታይን ከተመታይን እዮም። እዚ ማለት ናይ ድጅታል ወያነ ዕላማ ብቐንዱ ናይ ሕርሻ፣ ኡንደስትሪን ኣገልግሎትን ፅላታት መሰረታዊ ስግግር ከምፅኡ ምግባር እዩ።

ኮይኑ ግን ኣብዚ እዋን ኣብ ትግራይ ድጅታል ወያነ ንምክያድ ዝተዳለወ ጭቡጥ ሓይሊ የለን። ብኻልእ ኣበሃህላ ንድጅታል ወያነ ዝተመቐቐወ ወድዓውን ባዕላውን ኩነታት የለን። ልዕል ኢሉ ከምዝተገለፀ እቲ ሐዚ ኣብ ትግራይ ዝኒህ ወድዓዊ ኣነባብራ ኣብ ድሑር ናይ ሕርሻ ማእቶት ዝተሞርከሰን ብምግቢ እኳ ዓርሱ ዘይከኣለ ሕብረተሰብ ዝዓብለሎን እዩ። ካብ ኢንደትሪ ኣንፃር እንተርኢና እውን ኣሽንካይዶ ንፍልጠት ማሕበረሰብ ዝሸከም ናይ ልዑል ቴክኖሎጂ ኡንደስትሪ

ክህሉስ ናይ ማንፋ-ክዘሪንግን ግልጋሎትን ኡንድስትሪታት እኳ ገና ኣብ ምጅማር ብርኪ እዩ ዝርከብ። እሞኽደኣ ኣብዚ ትሑት ሕብረተሰባዊ ናይ ዕብዮት ብርኪ እናሃለና ንምንታይ ኢና ድጂታልወያን ንጠልብዘለና? ድጂታልወያን ዝጠልብ ግድነታዊ ኩነታት እንተሃልዩ ከመይ ጌርና ኢና እቲ ዓቕሚ እንሃንዎ? ብኻልእ መልክዑ ናይ ኣግራርያን ማሕበረሰብ ተፈጥሮኣዊ ከይዲ ኡንድስትሪያዊ ምዕባለ እንተይ ሓለወ ናብ ኢንፎርሜሽን ማሕበረሰብ ክሰጋገር ይኸእልዶ? ዝብሉ ሕቶታት ብዓሙቕን ቀፃልን መፅናዕትታት ተደጊፍና ንምምላስ ፃዕሪ ዝሓትት ኮይኑ ንሓዚ ግን እዘን ዝቕፅላ ነጥብታት ክሕብር ይፈቱ።

ድጂታል ወያን ንኸማና ዝበለ ማሕበረሰብ በዘን ዝስዕባ ምክንያታት ግድነታዊ መዋእላዊ ክስተት እዩ።

- 1) ኣብዚ ናይ ርክብ፣ መርበብ ሓበርታ፣ ምትእስሳርን መስተጋብርን ዝገርሖ ዓለማዊ ኩነታት ዘሎ መማረፂ ወይ ነዚ ከምዕድል ተጠቂምካ ኣብቲ ፒራሚድ ዘለካ ቦታ ምምሕያሽ ወይ ከዓ ባቲ ናይ ሓበሬታን ምትእስሳርን ማዕበል ተፀሪግካን መንነትካ ሸይጥካን ምቕሃም እዩ። ንኸም ህዝቢ ትግራይ ዝመሰሉ ናይ ኣሸሓት ዓመታት ስልጣን ዝሓለፉ ዓሙቕ መንነታዊ መሰረት ዘለዎም ህዝብታት ከዓ እቲ ዕድል መዝሚዝካ ትንሳኦኻ ንምብሳር ካብ ምቕላስ ወፃኢ ካልእ መማረፂ የልቦን።
- 2) ናይ ድጂታል ወያን ቀንዲ ሃፍቲ ፍልጠት ዝወነነ ሓይሊ ሰብ እዩ። ትግራይ ዘለዋ ሃፍቲ ውን ሓይሊ ሰባ እዩ። ኣብዚ እዋን ድማ ብተነፃፃሪ ብርክት ዝበለ ዝተምሃረ ሓይሊ ሰብን ተምሃራይን ኣሎ። ብርክት ዝበላ ላዕለዎት ናይ ትምህርቲ ትካላት ምውናንና ንምርምር ዝተመቻቸወ ኩነታት ኣለና። ካልኣት ንድጂታል ወያን ዝድግፉ ብሉፅ ሓይሊ ሰብ ዘፍርያ ኣብ ሳይንስ ቴክኖሎጂ ምህንድስናን ሒሳብን (STEM) ኣተኩረን ዘልምዓ ብሄራዊ ትካላትን ናይ መፅናዕቲ ማእኸላትን ናይ ምጥያሽ ዓቕሚን ዕድልን ውን ጨቢጥና ኣለና። ስለዝኾነ ድጂታል ወያን ንውሑስ ምዕባለ ትግራይ መማረፂ የብሉን።
- 3) ካብዚ ዘለናዮ ናይ ምዕባለ ብርኪ ብዝተፈለየ መንገዲ ናብ ብራኽ ቀልጢፍና እንተዘይወፂእና ብዝተለመደ ናይ ሰለይ ኣካይዳ ክንጉዓዝ ዝፈቅድ ኩነታት የለን። ዲጂታል ወያን ከዓ ንፈጠራን ኣብ ስልጣንና ተመስሪትና ፍሉይነት (Competitive advantage) ንኸንፈጥርን ዕድል ዝህብ እዩ። እቲ ኣብ ሞንጎ ናይ ድሑር ማሕረስ ማሕበረሰብን (Agrarian society) ናይ ሓበሬታ ማሕበረሰብን ዘሎ ጉሁም ንምዝላል ውን ድጂታል ወያን ፍቱን መንገዲ እዩ።

ወያን ማለት ድማ ኣብ ኢድካ ዘየለ ሃፍቲ ምፍጣር ማለት እዩ። ዓቕሚ እናሃነፅካ ወያን ምክያድ። ዓቕሚ ንኸፍጠር ከዓ ራኢ ምውናን፣ በዓል ዕላማ ምክንንን ንፁር ኣንፈት ሓንፂፅካ ናብ ተግባር ምእታውን ይሓትት። ፅኑዕ ድስጥሊን ዝወነነ ናይ ድጂታል ወያን ሰራዊት ምህናፅ ይጠልብ። ድጂታል ወያን ንምክያድ ናይ ሓበሬታ ማሕበረሰብ ኣባል ምኻን ኣይሓትትን። እኳ ደኣስ ድጂታል ወያን ንኸማና ዝበለ ናይ ምዕባለ ብርኪ እዩ ዘድሊ። ስለዚ ሓደ ንድጅታል ወያን ዝምጥን ንቕሓት ዝወነነ

መሪዎች (digital weyane elite) ምህናፅ፤ ካልአይ ንድጅታልወያነ ዝምጥኑ ዓለማዊ አጠማምታን እሴታትን ምንግር፤ ሳልሳይ ናይ ድጂታል ወያነ ሓይልታት ንምህናፅ ዘክእል ምዑርይነት ምምቹጫው፤ ራብዓይ ካብ መዋእለ ህፃናት ጀሚሩ ስርዓተ ምህናፅ መንነትን ዓቕሚ ድጂታል ወያነን ምትእትታው፤ ሓምሻይ ናይ ሓበሬታ ፀልማት (Information asymmetry) አፍሪስካ ፀፍሓዊ መንግስታዊ ቢሮክራሲ ምስናፅ፤ ሻድሻይ ብዘለካ ጀሚርካ ብቕልጡፍ ንምዕባይ ምፍቃድ ይሓትት።

ብምጥቕላል ድጂታል ወያነ: -

- ሕቶ ምፍጣር ሕብረተሰባዊ ምንቅስቐስ እዩ።
- ብዝላ ህልውና ናይ ምውሓስ መማረፂ አልቦ መዋእላዊ ሕቶ እዩ።
- ናይ ጋህዳዊን ምናባውን ዓለማት ውሁድ ከይዲ እዩ።
- ካብ ምንም ተበጊስካ ናብ ብራኽ ናይ ምውፃእን ትንሳኦ ተጋሩ ኣብ መበል 21 ክፍለዘመን ዝገሃደሉ መስርሕ እዩ።
- ዝነቕሐ፤ ትግራዊይነት ዝተላበሰን ፍልጠት ዝወነነን መንእሰይ ወሳኒ ሓይሊን አመራርሓን ናይዚ ወያነ እዩ።
- መንግስቲን ፖለቲካዊ ሓይልታትን ምቹዕ ኩነታት ካብ ምፍጣር ሓሊፎም ናይ **ምግራሕ ተራ ክፃወቱ ዘየፍቅድ እዩ።**